

Κοινοί Δεσμοί των Αρχαίων Ελλήνων

Εδώ με τον όρο **δεσμοί** εννοούμε καταστάσεις που οδηγούν τα μέλη μίας κοινωνίας να αισθανθούν ότι μοιάζουν μεταξύ τους, ότι έχουν κάποια κοινά γνωρίσματα (π.χ. γλώσσα, καταγωγή, θρησκευτικές αντιλήψεις, τρόπους ζωής και σκέψης). Και ότι **συνανήκουν** σ' αυτή την κοινωνία και **δένονται** μεταξύ τους με κοινά συμφέροντα, κοινές επιδιώξεις, προσδοκίες και ελπίδες. Τέλος, ότι αποτελούν μια ενότητα για θέματα αμοιβαίας βοήθειας και προστασίας. Τέτοιοι **δεσμοί** αναπτύχθηκαν βαθμιαία στις αρχαίες κοινωνίες. Απ' αυτούς θα αναλύσουμε μερικούς παρακάτω.

Η κοινή καταγωγή, η κοινή γλώσσα, η λατρεία κοινών θεών αποτελούν στοιχεία, με τα οποία αναγνωρίζεται η **εθνική ταυτότητα**. Οι αμφικτυονίες, τα μαντεία, οι πανελλήνιοι αγώνες συνέβαλαν στη δημιουργία **πανελληνίας εθνικής συνείδησης**. Πρώτη έμπρακτη και ιστορικά σημαντική έκφραση αυτής της εθνικής συνείδησης υπήρξε το **Πανελλήνιο συνέδριο**, που συγκλήθηκε το 481 π.Χ. στον Ισθμό προς αντιμετώπιση τον κινδύνου που προερχόταν από τους Πέρσες.

α. Αμφικτυονίες

Από την ανάπτυξη συνεκτικών δεσμών προήλθαν οι αμφικτυονίες, ενώσεις δηλαδή γύρω από κάποιο ιερό. Από τις ενώσεις αυτές η **Αμφικτυονία των Δελφών** απέκτησε πανελλήνιο χαρακτήρα. Αμφικτυονίες υπήρξαν και αλλού, όπως στη **Βοιωτία**, στη **Δήλο**, στη **Μ. Ασία** (Ιώνων, Δωριέων).

Η Αμφικτυονία ήταν οργάνωση συνεργασίας των αμφικτυόνων (αυτών δηλαδή που κατοικούσαν γύρω από το ιερό των Δελφών) και οφείλει το όνομα της στον μυθικό Αμφικτύονα, γιο του Δευκαλίωνα. Ο χρόνος σύστασης της δεν είναι γνωστός. Τα μέλη της δε συγκροτούνταν ως πολίτες αλλά ως μέλη φυλών (Αχαιοί, Ίωνες, Φωκείς κ.ά.).

Ο θρησκευτικός χαρακτήρας της Αμφικτυονίας συνάγεται και από το γεγονός ότι οι συγκεντρώσεις των μελών γίνονταν σε χώρους ιερούς, στο ιερό της Δήμητρας, κοντά στις Θερμοπύλες, και του Απόλλωνα στους Δελφούς. Στο **αμφικτυονικό συμβούλιο** κάθε πόλη είχε δύο ψήφους. Δύο ήταν και οι αντιπρόσωποι (**πυλαγόρας, ιερομνήμων**).

Τα θέματα που απασχολούσαν αρχικά τους αντιπροσώπους ήταν θρησκευτικά, η τέλεση δηλαδή των θυσιών και των αγώνων, η συντήρηση των ιδρυμάτων κ.ά. Με την πάροδο όμως του χρόνου οι μεταξύ των αντιπροσώπων συζητήσεις διευρύνθηκαν και περιέλαβαν και **θέματα πολιτικού χαρακτήρα**. Για τα μέλη της Αμφικτυονίας οι αποφάσεις ήταν υποχρεωτικές.

Η προσωπική επαφή των αντιπροσώπων διευκόλυνε τη συνεννόηση και άμβλυνε τις διαφορές. Σ' αυτό θετικά συνέβαλε και η ιερότητα του χώρου, καθώς και το γεγονός ότι οι αποφάσεις λαμβάνονταν στο όνομα του θεού.

Υπήρξαν και αποφάσεις που συνιστούσαν, όπως θα λέγαμε σήμερα, διατάξεις διεθνούς δικαίου, όπως αυτή, βάσει της οποίας η στέρηση της ύδρευσης από μια πόλη αποτελούσε **πράξη ιεροσυλίας**.

Η Αμφικτυονία απέκτησε μεγάλο κύρος ανάμεσα στα ελληνικά κράτη. Πολλοί προσέφευγαν σ' αυτή επιδιώκοντας ειρηνική επίλυση των διαφορών τους. Παρόλο όμως που η οργάνωση ήταν δημοκρατική και η συμμετοχή των μελών ισότιμη, πολλές φορές ο

ανταγωνισμός των πόλεων-κρατών μεταφερόταν εκεί και η επιρροή των ισχυρών διευρυνόταν. Είναι γνωστή η φράση, από τα χρόνια του Φιλίππου: «Η Πυθία φιλιππίζει». Αργότερα με την επικράτηση των Ρωμαίων η Αμφικτυονία έγινε όργανο στα χέρια των κατακτητών και έχασε το κύρος της.

Στα νεότερα χρόνια η Κ.Τ.Ε. και αργότερα ο Ο.Η.Ε. μιμήθηκαν την ιδέα συνεργασίας των αρχαίων Ελλήνων, γι' αυτό σωστά χαρακτηρίστηκαν ως σύγχρονες αμφικτυονίες οι παραπάνω διεθνείς οργανισμοί.

β. Μαντεία: Το μαντείο των Δελφών

Στην ανάπτυξη συνεκτικών δεσμών και συνειδητοποίηση της εθνικής ταυτότητας συνέβαλαν και τα μαντεία. Οι αρχαίοι Έλληνες δεν είχαν ιερά βιβλία που να ρυθμίζουν το τυπικό της θρησκείας ή να δίνουν απαντήσεις στα μεταφυσικά προβλήματα του ανθρώπου. Από την έλλειψη αυτή και από την ανάγκη για κάποια πρόβλεψη του μέλλοντος γεννήθηκαν τα μαντεία.

Το πιο ονομαστό μαντείο της αρχαιότητας ήταν εκείνο των **Δελφών**, ο «ομφαλός της γης», που συνδέθηκε στενά με τη μοίρα του Ελληνισμού από τη γεωμετρική εποχή ως την οριστική επικράτηση του Χριστιανισμού (4ος αιώνας μ.Χ.). Το μαντείο ήταν αφιερωμένο στον Απόλλωνα, ο οποίος απευθυνόταν στους ανθρώπους μέσω μιας γυναίκας, της **Πυθίας**, γεγονός που ενισχύει την άποψη για μητριαρχική καταγωγή της θρησκείας στην περιοχή αυτή. Οι χρησμοί, που συντάσσονταν συνήθως σε έμμετρους στίχους, βάσει των άναρθρων κραυγών της Πυθίας, ήταν πολλές φορές αμφιλεγόμενοι. Για το λόγο αυτό ο Απόλλων αποκλήθηκε και Λοξίας.

Η μεγάλη ακμή του μαντείου συμπίπτει με το δεύτερο αποικισμό (8ος-6ος π.Χ. αιώνες), αφού καμιά αποστολή αποίκων δεν ξεκινούσε χωρίς να ερωτηθεί το μαντείο. Η πίστη αυτή στο θεό αποτέλεσε και τον ισχυρό συνδετικό κρίκο ανάμεσα στους Έλληνες των αποικιών και εκείνους της μητροπολιτικής Ελλάδας.

Η φήμη του μαντείου ξεπέρασε τα όρια του ελληνικού κόσμου. Βασιλείς αλλοεθνείς, όπως ο Κροίσος από τη Λυδία, ο Μίδας από τη Φρυγία, ο Άμασις από την Αίγυπτο, ζήτησαν απάντηση σε ζωτικής σημασίας γι' αυτούς θέματα.

Στη συνέχεια το μαντείο θα ακολουθήσει τη μοίρα του Ελληνισμού, τον έντονο δηλαδή ανταγωνισμό των πόλεων και την παρέμβαση του «μεγάλου βασιλέως» στα ελληνικά πράγματα (βασιλείος συνθήκη). Εξάλλου η ανάπτυξη του ορθολογισμού θα θέσει υπό αμφισβήτηση τη δυνατότητα του μαντείου να προλέγει το μέλλον. Με την επικράτηση των Ρωμαίων οι έριδες ανάμεσα στις πόλεις σταμάτησαν. Το μαντείο έχασε έτσι πολλά έσοδα, αφού οι πόλεις έπαψαν να ζητούν χρησμούς. Παράλληλα δέχτηκε ασφυκτική ρωμαϊκή πίεση και έχασε μαζί με τους θησαυρούς και την αίγλη του.

Στους χριστιανικούς χρόνους το μαντείο μετέβαλε χαρακτήρα και από θρησκευτικό κέντρο μεταβλήθηκε σε φιλοσοφικό, αφού λειτούργησε ως χώρος συγκέντρωσης σοφών. Μια τελευταία προσπάθεια για αναβίωση του έγινε από το ρωμαίο αυτοκράτορα Ιουλιανό τον επονομαζόμενο Παραβάτη (360-363 μ.Χ.), αλλά απέτυχε, όπως φαίνεται από την απάντηση της Πυθίας: «Πέστε στο βασιλιά ότι γκρεμίστηκαν οι πλουμιστές αυλές, εχάθη, δεν έχει ο Φοίβος πια καλύβι, ουδέ προφητικά 'χει δάφνη, μήτε πηγή που να λαλεί και το μιλητικό νερό βουβάθη». Λίγο αργότερα (394 μ.Χ.) ο Μ. Θεοδοσίος έθεσε τέρμα στη λειτουργία του μαντείου. Άρχισαν τότε στο χώρο του μαντείου να χτίζονται χριστιανικές εκκλησίες.

γ. Πανελλήνιοι αγώνες – Ολυμπιακοί

Το δυνατό σώμα, που μπορεί να διαπλάσει κάποιος με την άσκηση, ήταν ανάγκη καθημερινής πρακτικής για τους Αρχαίους, αφού όλες οι εργασίες απαιτούσαν καταβολή σωματικής δύναμης. Εξάλλου, η υπεροχή στο πεδίο της μάχης απαιτούσε μεγάλη μυϊκή δύναμη, αλλά και ψυχικό σθένος και γρήγορη αντίληψη της πραγματικότητας. Η διάπλαση ωραίου και δυνατού σώματος είναι στοιχείο του πολιτισμού των αρχαίων Ελλήνων. Χαρακτηριστική είναι η σκηνή που παραδίδει ο Όμηρος εμφανίζοντας τον **Ιππόλοχο** να παροτρύνει το γιο του Γλαύκο: «Αιέν άριστεύειν καί υπείροχον έμμεναι άλλων».

Στην αρχή οι αθλητικές εκδηλώσεις αποτελούσαν προέκταση των νεκρικών τελετών. Αργότερα οι αγώνες έγιναν θεσμός και έλαβαν πανελλήνιο χαρακτήρα. Εκτός από τους πανελλήνιους αγώνες, που τελούνταν στους **Δελφούς, τη Νεμέα, τον Ισθμό** και την **Ολυμπία**, υπήρχαν και τοπικοί που γίνονταν στη **Δήλο, τη Μυκάλη** και την Κνίδα. Ονομαστοί ήταν οι Ολυμπιακοί αγώνες που γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμή του Δία στην Ολυμπία.

Πριν αρχίσουν οι αγώνες «**σπονδοφόροι κήρυκες**» ανάγγελλαν σ' όλες τις πόλεις εκεχειρία που διαρκούσε ένα μήνα. Έτσι μπορούσαν συνοδοί και αθλητές να μεταβούν στην Ολυμπία και να επιστρέψουν στις πατρίδες του ασφαλείς. Στους αγώνες λάβαιναν μέρος μόνο Έλληνες. Αποκλείονταν οι «βάρβαροι», οι δούλοι, όσοι είχαν παραβεί την εκεχειρία και οι ιερόσυλοι.

Ως χρόνος καθιέρωσης των Ολυμπιακών αγώνων θεωρήθηκε το 776 π.Χ. Το έτος αυτό ορισμένοι ιστορικοί το έλαβαν ως χρονική αφετηρία για χρονολόγηση γεγονότων πανελληνίας σημασίας. Οι Ολυμπιακοί αγώνες έπαψαν να τελούνται από το 393 μ.Χ., όταν ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος με διάταγμα απαγόρευσε τη συνέχιση του θεσμού.

Οι αγώνες διαρκούσαν πέντε ημέρες και τους παρακολουθούσαν μόνο άνδρες. Στις γυναίκες και τους ένοπλους απαγορευόταν η είσοδος. Εξαίρεση αποτελούσε η ιέρεια της Δήμητρας. Την πρώτη ημέρα γινόταν πανηγυρική έναρξη με ιεροτελεστίες και ορκωμοσία (αθλητών, γυμναστών, ελλανοδικών, πατέρων και αδελφών των αθλητών), μπροστά στο άγαλμα του Δία. Τη δεύτερη, τρίτη και τέταρτη ημέρα διεξάγονταν τα αγωνίσματα (αρματοδρομίες, δρόμοι, πάλη κ.ά.). Την πέμπτη ημέρα γινόταν η ανακήρυξη των ολυμπιονικών και η στεφάνωση. Ως έπαθλο είχε οριστεί στεφάνι από κλαδί αγριελιάς («κότινος»).

Οι ολυμπιονίκες απολάμβαναν ξεχωριστές τιμές στην πατρίδα τους. Η υποδοχή γινόταν με πάνδημη συμμετοχή του λαού. Ο ολυμπιονίκης εισερχόταν στην πόλη πάνω σε ένα άρμα, όχι από την κύρια πύλη, αλλά από ειδικό άνοιγμα που γινόταν στο τείχος. Έτσι δηλώνόταν συμβολικά ότι η πόλη δεν είχε πια ανάγκη το μέρος αυτού του τείχους, αφού θα το υπεράσπιζε ως στρατιώτης της πατρίδας του ο νικητής.

Οι πανελλήνιοι αγώνες και ιδιαίτερα οι Ολυμπιακοί ήταν ένας θεσμός που βοήθησε τους Έλληνες να επικοινωνούν ειρηνικά να συνειδητοποιήσουν την εθνική τους ενότητα και να κατανοήσουν την ανάγκη άρσης των μεταξύ τους διαφορών. Αυτό άλλωστε είναι και το μήνυμα που εκπέμπουν οι λόγοι «Ολυμπιακός» του Λυσία και «Πανηγυρικός» του Ισοκράτη.

Σήμερα τελούνται και πάλι αλλά σε παγκόσμια κλίμακα οι Ολυμπιακοί αγώνες, γεγονός που αποτελεί τιμή για τους Έλληνες· και έχουν μείνει ως κοινή κληρονομιά για την ανθρωπότητα οι ελληνικές λέξεις : **αθλητής, ολυμπιακός, στάδιο, γυμνάσιο, γυμναστική (athlete, olympic, gymnasium, stadium)** κ. α.